

CREAREA UNUI SISTEM DE INSTRUIRE CRIMINOLOGICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA – NECESITATE OBIECTIVĂ

Valeriu BUJOR, *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Rezumat: În prezentul articol autorul argumentează necesitatea asigurării științifice a măsurilor de control social asupra criminalității, corupției și altor deviații sociale, precum și crearea unui sistem național de instruire criminologică. Este atestată starea de criză în știința criminologică autohtonă, nivelul insuficient de asigurare teoretică și informațională a măsurilor de contracarare și prevenire a patologiilor sociale, inclusiv asigurarea securității criminologice. Sunt trasate obiectivele de cercetare și problemele criminologice-cheie la etapa actuală de dezvoltare a societății moldovenești. Sunt făcute propuneri concrete care ar permite crearea în Republica Moldova a unui sistem eficient de instruire criminologică.

Cuvinte-cheie: *criminologie, criminalitate, corupție, securitate criminologică, devianță socială, asigurare științifică, prognozare criminologică, probleme criminologice, criminologia legislației, criminalitatea organizată, criminologia și politica, instruire criminologică.*

Abstract: In this paper the author argues the need for scientific measures of social control on crime, corruption and other social deviations and the creation of a national system of criminological training. National criminological science attests a state of crisis, as well as an unsatisfactory level of insuring theoretical and informational measures of fighting or preventing social pathologies, including criminological security. The article outlines the present research objectives and key criminological issues at this stage of development of the Moldovan society. It contains concrete proposals which would lead to creating an effective system of criminological training in the Republic of Moldova.

Keywords: *criminology, crime, corruption, criminological security, social deviance, scientific assurance, criminological prediction, criminological problems, criminology law, organized crime, criminology and politics, criminological training.*

Problema criminalității, corupția și alte deviații sociale cum ar fi: alcoolismul, narcomania, prostituția, vagabondajul, suicidul etc. rămân cele mai acute probleme sociale și principala forță distructivă în societate, fenomene care afectează grav interesele legitime ale cetățenilor, mersul reformelor și statoincirea statului de drept. Din această cauză prevenirea și combaterea acestor vicii sociale și protecția criminologică rămâne prioritară în societate.

Realizările în acest domeniu ar fi mult mai eficiente dacă activitatea de prevenire și combatere a criminalității, corupției și altor deviații sociale ar fi efectuate în baza unui suport științific adecvat și de către cadre cu o pregătire profesională specială în domeniul științelor penale ale criminologiei, psihocriminologiei, deviantologiei, victimologiei. Or, premisa eficacității măsurilor de control asupra criminalității rezidă în rezolvarea corectă a unui ansamblu de probleme: cunoașterea genezei și esenței fenomenelor criminale, corupție și a devianțelor sociale; determinarea stării reale și tendințelor acestora în țară; dezvăluirea determinantelor fenomenelor în cauză, factorilor și împrejurărilor ce favorizează comportamentul deviant; realizarea prognozelor criminologice și modelarea stării sociale în devenire după procesele ce se derulează în țară. Aceasta permite, la rândul său, *formularea strategiei și politicii statale*, în vederea controlului asupra criminalității, corupției și altor devianțe sociale, iar apoi – elaborarea unui *mecanism anticrimă și anticorupție integrat în sistemul securității naționale*.

Prognozarea criminologică creează premisele reflectării corecte în legislație a fenomenelor în cauză și asigurarea cu o serioasă bază juridică a complexului de măsuri privind prevenirea și combaterea patologiilor sociale, elaborarea și aplicarea unor metode și mijloace speciale adecvate pericolului acestora.

Este necesară și inițierea *expertizei criminologice* a proiectelor de legi, prezentate spre adoptare, întrucât fiecare decizie cu caracter de lege generează modificarea relațiilor sociale și, deseori, legile și hotărârile adoptate produc un efect cu totul neașteptat, în multe cazuri servind drept catalizator al diverselor încălcări și al apariției unor noi tipuri de infracțiuni. Expertiza criminologică a proiectelor de legi, a programelor economice sau sociale ar înlătura sau, cel puțin, ar diminua consecințele negative, ar permite crearea unui cadru legislativ adecvat necesităților sociale în domeniul prevenirii și combaterii criminalității, corupției și a altor devianțe sociale.

Organele de drept și de administrare locală și-ar fortifica considerabil activitatea de contracarare și, respectiv, de prevenire a criminalității, în condițiile în care ar fi create subdiviziuni de analiză, planificare și evaluare criminologică, după modelul țărilor avansate. Se impune instituirea funcției de criminolog și în cadrul instanțelor de judecată, având sarcina de evaluare criminologică a persoanei trase la răspundere penală și de propunere de măsuri de influență adecvate pericolului social al faptei și al făptuitorului. Se cer măsuri de educare criminologică și victimologică a populației, în vederea schimbării modului de gândire a indivizilor.

Pentru realizarea obiectivelor trasate e necesar de văzut clar și acele probleme care stau în fața științei criminologice din țara noastră. Doar anume criminologia este chemată să direcționeze procesul de căutare a unor căi conceptuale de sporire a eficacității luptei contra criminalității, corupției și altor patologii sociale.

Se cere de remarcat că starea criminologiei, statutul ei social, existența unui mecanism statal de stimulare a cercetărilor criminologice și de dezvoltare a criminologiei este un test social pentru stat, un indicator al existenței și al maturității democrației în statul concret. Iată de ce dezvoltarea criminologiei este în directă dependență de susținerea de către stat a acestei științe. Fără susținerea statului, fără stimularea cercetărilor criminologice de către factorii de decizie, fără solicitarea rezultatelor cercetărilor științifice de către organele de resort – toate eforturile pot fi sortite eșecului, și criminologia din Moldova în loc să devină o știință recunoscută în lume poate să rămână doar o filă în istoria statului moldav și o ocupație a unor patrioți ai criminologiei și ai neamului.

Aici se iscă problema interdependenței dintre criminologie și politică. Da, investigațiile criminologice depind în mare măsură de interesele și pasiunile cercetătorului, însă fiind determinate de necesitățile sociale și destinate practicii ce vizează combaterea criminalității și a altor patologii sociale, problematica unor atare investigații ține de interesele și politica de stat în domeniu. În această ordine de idei, o deosebită importanță o are poziția civică a criminologului, deoarece lui îi revine sarcina de a studia procesele și aspectele negative din viața socială și administrarea socială, de aceea, de multe ori, criminologul care scoate în evidență deficiențele din activitatea guvernanților și a politicienilor este tratat ca oponent politic. Acesta ar fi încă un motiv pentru care structurile oficiale nu sunt interesate în dezvoltarea științei criminologice în țară. Însă, odată cu înlăturarea comuniștilor de la putere, par a fi trecute în istorie timpurile când criminologia avea menirea să fundamenteze teoretic interesele puterii privind combaterea infracționalismului, bazându-se pe niște postulate pur ideologice. Savantul criminolog servește doar adevărul, iar criminologul-meseriaș – puterea. Fără îndoială, criminologia nu poate fi doar una oficială, este necesar a crea un sistem de instituții, organizații, centre criminologice nu numai pe lângă structurile statale specializate, ci și în cadrul instituțiilor de învățământ, de cercetări științifice și pe lângă organizațiile non guvernamentale.

Afirmarea și dezvoltarea criminologiei din Republica Moldova este un proces condiționat de o mulțime de factorii, dintre care voi nominaliza cei primordialii.

În primul rând, menționăm afirmarea noii paradigme criminologice, deoarece noua realitate criminologică necesită cu insistență o nouă criminologie. Perioada actuală se distinge prin faptul că sunt revă-

zute problemele conceptuale ale criminologiei – metodologia științei, locul și rolul ei în sistemul științelor, obiectul și scopul criminologiei. Acest proces este condiționat de faptul că în prezent criminalitatea, atât în R. Moldova, cât și în alte țări din spațiul ex-sovietic, diferă nu numai cantitativ, ci și calitativ de criminalitatea anilor 70-80. Anume atunci au fost elaborate și aplicate majoritatea metodelor de cercetare criminologică. Noua situație criminogenă necesită noi metode de cercetare, o nouă mentalitate criminologică și, prin urmare, o nouă criminologie.

Apariția noilor idei în criminologie trebuie să se bazeze pe cunoașterea perfectă a teoriilor criminologice contemporane, a istoriei criminologiei, pe o analiză și o atitudine critică față de toate conceptele și teoriile criminologice. Uneori, căutarea unor idei poate fi chiar absurdă și poate depăși limitele acceptate în prezent în criminologie. Asemenea idei și concepte apar la intersecția dintre diferite științe, care sunt departe de jurisprudență, de aceea, considerăm, în mare, criminologii trebuie să insiste asupra unor studii interdisciplinare, în scopul cunoașterii profunde a proceselor care au loc în societate și care duc la transformări sociale, economice, politice, la schimbarea mentalității oamenilor etc. Aceasta este foarte important, deoarece, nu de puține ori, reformele sunt inițiate și se derulează sub influența unui interes criminal.

Al doilea factor constă într-o viziune clară asupra sarcinilor și obiectivelor de cercetare care stau în fața științei criminologice autohtone.

Astăzi, în atenția cercetătorilor se află atât probleme referitoare la manifestări noi ale criminalității, care necesită o interpretare criminologică, cât și manifestări cunoscute deja, care însă au luat alte contururi criminogene și de aceea cer o nouă intervenție criminologică.

Necesită o continuă dezvoltare teoriile criminologice speciale (sectoriale) – victimologia, vailenologia, criminologia grupărilor criminale, crimiopenologia, criminalitatea profesională și recidivistă, criminologia familiei contemporane moldovenești, criminologia politicii, teoria securității criminologice, etc.

Actuală rămâne problema criminalității în rândurile minorilor și tineretului, criminalitatea latentă. Corelațiile dintre violența criminală și criminalitatea cupidantă, necesită a fi supuse unor noi analize.

De asemenea, trebuie cercetate și mecanismele de interconexiune a proceselor ce se derulează în sfera economică, politică, a culturii și de drept cu criminalitatea, se impune și cunoașterea influenței nemijlocite a condițiilor social-economice asupra săvârșirii diferitelor tipuri de infracțiuni, deplasând accentul spre factorii ce determină schimbările negative în structura și tendințele criminalității.

Importantă rămâne problema statutului social și comportamental al infractorilor. Schimbările ce au loc în stratificarea socială impun criminologilor un studiu privind influența acestui proces asupra comportamentului infracțional al reprezentanților diferitelor categorii sociale. În prezent, apar probleme referitoare la persoanele care nu lucrează și nici nu învață, care consumă droguri, care se prostituează, migranții și problemele ce țin de criminalizarea păturilor marginale ale societății noastre.

De interesele criminologiei sunt și cele privind nihilismul și cinismul juridic, tolerarea comportamentului infracțional, a deprinderii, adaptării și admiterii în societate a modelului ilicit de realizare a intereselor și necesităților.

Devine actuală problema criminalității persoanelor juridice, problema asigurării securității criminologice în condițiile „privatizării” unor funcții polițienești de către serviciile nestatale de pază și detectivi.

Actuale devin, dar până când rămân în afara vizorului criminologic, problemele ce apar în condițiile globalizării și informatizării. Nu găsim nici un studiu al manifestării fenomenului de reiderism în condițiile Republicii Moldova, fenomen prezent în spațiul moldovean în ultimii ani.

Nu trebuie uitată problema criminalității organizate. Referitor la această problemă vreau să-mi exprim nedumerirea privitor la faptul că în ultimii câțiva ani problema criminalității organizate a decăzut din vizorul cercetătorilor moldoveni. Oare criminalitatea organizată nu mai este actuală în condițiile Moldovei? Sau noi am lichidat acest fenomen, fiind primul stat democratic care a izbutit să facă acest lucru? Mi se pare că degrabă criminalitatea organizată într-adevăr nu va mai fi actuală, din simplu motiv că, spălând veniturile criminale și albindu-și numele, reprezentanții crimei organizate și ai economiei tenebre, prin corupție, prin infiltrarea în economia legală și acapararea principalelor ramuri ale economiei moldovenești și ale altor sfere sociale se va contopi definitiv cu structurile statale. Această tendință este reală în condițiile lipsei unor mecanisme eficiente de control al societății civile asupra puterii de stat.

Este necesară dezvoltarea criminologiei legislației, doar e știut că fiecare decizie cu caracter de lege generează modificarea relațiilor sociale și, deseori, legile, decretetele și hotărârile adoptate produc un efect cu totul neașteptat, în multe cazuri servind drept catalizator al diverselor încălcări și al apariției unor noi tipuri de infracțiuni. De aceea este absolut necesară antrenarea criminologilor în elaborarea cadrului juridic, care ar corespunde realității criminogene și care ar anticipa procesele negative din țară.

Una dintre direcțiile de investigații ar fi studierea factorilor ce influențează eficacitatea normelor juridico-penale, funcția lor preventivă prin stimularea comportamentului licit și abținerea de la săvârșirea

de infracțiuni sub pericolul pedepsei. Cu alte cuvinte, este vorba de aspectul criminologic al procesului legislativ de criminalizare și decriminalizare.

Actualmente au o importanță majoră investigațiile criminologice comparate. E necesar a studia criminalitatea din Republica Moldova în contextul tendințelor mondiale și regionale, deoarece, o dată cu trecerea de la un sistem social la altul, la economia de piață (în cele mai barbare și denaturate forme de realizare), criminalitatea în țara noastră capătă trăsături și tendințe identice cu cele ale criminalității din țările europene (dar mai mult africane și sud-americane). Studiile comparate ar permite verificarea propriilor construcții criminologice, orientându-ne spre aspectele pozitive și ocolindu-le pe cele negative cu care au avut deja a face diferite țări.

Din cunoașterea relațiilor dintre criminalitate și factori sociali, în baza datelor statistice din ultimii 25-30 de ani, se impune găsirea unei metode optime de cercetare criminologică a transformărilor structurale ale criminalității ca reacție la realitatea socială, metodă ce ar putea fi aplicată ca model în viitoarele investigații criminologice. Cu regret, nu există însă metode eficiente și unanim acceptabile ce ar reflecta statistica infracționalismului, iar metodele de cercetare științifică existente sunt ignorate de majoritatea criminologilor. Tezele de doctorat și studiile criminologice din ultimii ani sunt lipsite de o analiză cantitativă a fenomenului infracțional investigat.

E nevoie a elabora, cel puțin în linii generale, un model criminologic unic privind conceptul criminalității și determinarea acestuia din urmă, selectarea metodelor de cercetare a fenomenului crimă, a personalității infractorului, a eficienței măsurilor de contracarare și de combatere a criminalității, a corupției și a altor patologii sociale.

Rezolvarea problemelor menționate, ca și multe altele, au un caracter practic, însă realizarea lor necesită o solidă bază științifică, adevăr confirmat de practica internațională în domeniu. Dar cercetările științifice în criminologie, victimologie și psihocriminologie sunt o raritate în Republica Moldova, poartă un caracter întâmplător și depind mai mult de pasiunile cercetătorilor. Cercetări criminologice fundamentale, expertize și prognoze criminologice nu se realizează. Deși cercetarea stării criminalității, a formelor ei de manifestare, a factorilor determinanți, relevarea tendințelor și prognozarea evoluției fenomenului și a manifestărilor lui particulare, precum și elaborarea măsurilor de prevenire și a strategiilor anticrimă și de asigurare a securității criminologice, revin criminologiei, sistemul de învățământ din țara noastră nu prevede instruirea specialiștilor criminologi, structurile de cercetare și instruire criminologică fiind lichidate în anii 2002-2003 (se are în vedere Institutul Național de expertiză juridică și criminologie, Centrul de cercetări științifice a Academiei MAI, Universitatea de Criminologie).

În programele de instruire universitare de masterat și doctorat sunt prevăzute un număr de ore de 3-5 ori mai mic decât în alte țări, iar așa discipline: ca Bazele politicii penale, Deviantologie, Criminopeneologie, Victimologie, Teoria securității criminologice, Psihocriminologie, Sociocriminologie etc. nici nu sunt prevăzute în planurile de studii. Criminologia nu se predă la specialitățile: sociologie, psihologie, pedagogie, politologie etc., unde e absolut necesară.

Lipsa și negarea instruirii criminologice este proprie regimurilor dictatoriale, dar contravine practicii avansate în domeniu. De exemplu, în Canada și Statele Unite ale Americii specialiștii criminologi activează în foarte multe ramuri: organele administrării locale, poliție, instituții penitenciare, securitate privată, instituții de corecție a minorilor, centre statale de acordare a ajutorului victimelor infracțiunilor, organizații neguvernamentale preocupate de susținerea victimelor crimelor și reabilitarea post penitenciară etc. Pregătirea cadrelor criminologice se face la diverse niveluri de instruire: colegiu, universitate, masterat, doctorat sau cursuri de perfecționare și specializare profesională îngustă. În prezent, 25 de universități nord-americeane (S.U.A. și Canada) oferă studii de doctorat în criminologie, 110 oferă studii de masterat și peste 225 studii de bacalaureat (universitare).

De exemplu, Școala de Criminologie a Universității din Montréal numără circa 500 de studenți. Un număr similar de studenți își fac studiile la Universitatea din Ottawa în cadrul Departamentului de criminologie, la Școala de Criminologie a Universității „Simon Fraser” sau la Universitatea din Manitoba. Dintre instituțiile la nivel de colegiu menționăm Colegiul de Criminologie și Justiție Penală al Universității de Stat din Florida sau Colegiul „Allan Hancock”.

În Europa de asemenea sunt pregătiți criminologi în cadrul a zeci de instituții de învățământ, de exemplu la Institutul de Criminologie al Universității Cambridge sau la Universitatea din Leicester, la Universitatea Coventry, la Universitatea Birmingham City, Școala de Criminologie a Universității Derby, a Universității Sterling (Marea Britanie), Institutul de Cercetări Criminologice a Universității din Humberg sau Institutul de Criminologie al Universității din Tuebingen (Germania), Institutul de Poliție Științifică și Criminologie al Universității din Lausanne (Elveția), Universitatea Ghant, Universitatea din

Liège, Școala de Criminologie a Universității din Louvain (Belgia), Universitatea din Stockholm (Suedia) sau în cadrul Institutului de Criminologie al Universității din Malta.

Dacă dorim să ne aliniem la țările avansate, atunci se cere neîntârziat crearea sistemului național de instruire criminologică și asigurarea științifică a activității de asigurare a securității criminologice a persoanei și societății, sistem care ar avea drept scop pregătirea, perfecționarea și recalificarea specialiștilor de înaltă competență profesională și maturitate civică, în corespundere cu necesitățile economiei naționale, capabili să rezolve problemele economiei de piață, ale integrării europene, să realizeze activități de cercetare științifică și instruire continuă în domeniul științelor penale, criminologiei și psiho-criminologiei.

Statornicirea acestui sistem ar permite crearea unei culturi criminologice în societate, formarea unei mentalități criminologice, ridicarea culturii juridice a specialiștilor antrenați în combaterea acestui flagel. Din aceste motive considerăm necesară predarea cursului de criminologie nu numai la facultățile de drept, ci și la cele de sociologie, de psihologie, de politologie și de pedagogie. Pentru instruirea criminologică se cere unificarea programelor de studii la disciplina *Criminologie* pentru toate instituțiile de învățământ din republică, revizuiuindu-se concomitent și conceptul de predare a criminologiei, care ar îmbina o pregătire teoretică fundamentală cu instruirea practică. Scopul nu trebuie să fie doar asimilarea cunoștințelor generale despre criminalitate, care, fără îndoială, stau la baza formării culturii juridice generale și favorizează gândirea juridică. Pentru formarea unei mentalități criminologice este indispensabil ca studentul să însușească cunoștințele criminologice ca instrument de influență asupra realității, adică să-și formeze abilități și deprinderi practice privind activitatea criminologică. E necesar a trezi interesul pentru problemele criminologice, a demonstra valoarea și importanța practică a acestora, a stimula gândirea critici-că, pentru ca actualul student să poată rezolva de unul singur problemele ce vor apărea în viitoarea lui activitate practică. El trebuie să știe să analizeze și să generalizeze faptele, să elucideze tendințele și determinantele fenomenului studiat, să poată vedea esența lucrurilor în mulțimea de fapte și particula-rități. Precum am menționat deja, formarea cadrelor științifice este, de asemenea, o problemă importantă, în prezent lipsind cu desăvârșire un concept și un sistem de pregătire a criminologilor la nivel de doctorat.

Pentru ca acțiunile în domeniul vizat să fie clare, bine orientate și coerente, este recomandabilă *Elaborarea unei strategii naționale de dezvoltare a criminologiei*, ca punct de plecare fundamental în asigurarea științifică a activității de prevenire și contracarare a criminalității, corupției și a altor devianțe sociale. Totodată, aceste măsuri ar permite ca Republica Moldova să devină un Centru european de cercetare și instruire în domeniul activității anticrimă, un segment de activitate fără acoperire deocamdată în Europa de Est.

Bibliografie:

1. Bujor, V., *Criminalitatea și societatea*, în *Legea și viața*, 1993, nr. 6.
2. Bujor, V., *Cuvânt în apărarea criminologiei*, în *Legea și viața*, 1994, nr. 3.
3. Bujor, V., *Cu privire la asigurarea științifică a combaterii criminalității*, *Legea și viața*, 1995, nr. 1.
4. Bujor, V., *Cu privire la pericolul social al criminalității organizate*. Materialele conferinței republicane: *Criminalitatea organizată și economică tenebroasă în Republica Moldova*, Chișinău, Editura ARC, 1999.
5. Bujor, V., *Unele probleme ale dreptului penal și criminologiei în Republica Moldova*, în *Legea și Viața*, 2003, nr. 2.
6. Bujor, V., *Referințe vizând esența criminalității organizate*, în *Legea și viața*, 2008, nr. 2.
7. Bujor, V., *Realizarea cercetărilor criminologice teoretice – un salt calitativ în știință*. *Recenzie*, în *Legea și Viața*, 2010, nr. 5.
8. Бужор, В., *Преподавание криминологии в совершенных условиях*, Всероссийская научная конференция. Санкт-Петербург, 1996.
9. *Криминология: учебник для студентов вузов*, М., ЮНИТИ-ДАНА, 2006.
10. *Криминология XX век*, Изд-во Юридический пресс Центр, 2000.